

ASPECTE DIN ISTORIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SECUNDAR CONFESIONAL ORTODOX DIN TRANSILVANIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Prof. univ. dr. Paul BRUSANOWSKI

Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, Romania

pbrusan@yahoo.de

ABSTRACT: Aspects of the history of orthodox confessional secondary education in Transylvania in the interwar period.

At the time of the union of Transylvania with the Kingdom of Romania, much of the education system in the region was denominational. After 1919, the situation changed as far as Orthodox denominational schools were concerned. Almost all primary schools were „statified” (became state schools). The two higher education institutions remained confessional („*Andrei Saguna*” High School in Brasov, „*Avram Iancu*” High School in Brad, „*Andrei Saguna*” Normal School in Sibiu). For a few years, the Archdiocese of Sibiu also established a Theological Seminary. The present study presents some aspects of these educational institutions, as they were reflected in the minutes of the representative body of the Archdiocese of Sibiu, namely the Archdiocesan Assembly.

Keywords: *confessional education, high school, Diocesan Assembly, Sibiu, Braşov, Brad, Archdiocese of Sibiu.*

Înainte de începutul primului război mondial, în Austro-Ungaria au existat numeroase şcoli confesionale. Cel puţin în partea maghiară a monarhiei dualiste au existat şcoli primare confesionale în aproape toate comunele. Mitropolia ortodoxă românească deţinea 1536 şcoli primare confesionale, anume: 657 în Arhidieceză (cu 852 învăţători), 416 în eparhia Aradului/zonele arădene, bănăţene şi din Zarand (cu 416 învăţători), 234 în părţile bihorene ale eparhiei Aradului (cu 249 învăţători) şi 229 în eparhia Caransebeşului (cu 263 învăţători).¹ În ceea ce priveşte învăţământul secular, în

1 Onisifor Ghibu, *Viaţa şi organizaţia bisericească şi şcolară în Transilvania şi Ungaria*, Bucureşti, 1915, p. 46.

Ungaria au existat 13 licee de stat, două „regești-catolice”, considerate tot de stat; apoi o serie de licee ale confesiunilor dar controlate de stat (4 romano-catolice, două greco-catolice, cele din Blaj și Beiuș, apoi cel fundațional-grăniceresc din Năsăud). Au existat licee finanțate de confesiuni: șapte de către Status-ul Catholic ardelean, 9 de către Biserica Reformată, cinci de către Biserica evanghelică, unul de către Biserica Unitariană și unul de către Biserica Ortodoxă (cel din Brașov). De asemenea, au existat și gimnaziile inferioare (clasele V-VIII), precum și școli reale/comerciale finanțate de confesiuni¹.

Situația școlilor secundare confesionale ortodoxe din întreaga monarhie a fost în anul 1918 următoarea:

- în Arhiepiscopia transilvană: o școală normală în Sibiu; un liceu confesional și o școală comercială în Brașov; un liceu inferior în Brad;
- în Eparhia Caransebeșului: o școală normală mixtă în Caransebeș;
- în Eparhia Aradului : o școală normală în Arad;
- în Bucovina: un liceu real și un liceu de fete ortodoxe din Cernăuți; un liceu confesional în Suceava.

În primele luni ale anului 1919, Consiliul Dirigent al noului regim românesc, luând locul Ministerului de Culte și Instrucțiune publică din Guvernul de la Budapesta, s-a considerat în drept nu doar de a interveni efectiv în organizarea învățământului din Transilvania, ba chiar de a considera învățământul confesional ortodox o problemă deopotrivă a Statului, și nu doar a Bisericii. Acest fapt a dus, în cele din urmă, în pofida tuturor protestelor conducerii bisericești de la Sibiu, la „statificarea” școlilor primare confesionale din Mitropolie și eparhiile sufragane.

„Consiliul Dirigent român își arogă, în paguba autonomiei noastre școlare, și anumite drepturi, care ar putea intra numai în atribuțiile Bisericii și ale unui chemat organ legislativ; iar în alte privințe suntem tratați și mai restrictiv decât în era guvernelor maghiare”².

Deși Consistoriul mitropolitan și cele eparhiale din Ardeal au redactat mai multe *Remonstrațiuni* către autoritățile competente, nu au primit niciun răspuns. Ba dimpotrivă, acestea au început acțiuni de îndemnare a învățătorilor să părăsească școlile confesionale și să ceară încadrarea lor în

1 Onisifor Ghibu, *Viața și organizația*, pp.166-173.

2 *Protocol despre ședințele Sinodului eparhial din dieceza ortodoxă română a Aradului, ținute în sesiunea ordinară din anii 1918-1920*, Arad, 1920, p. 217.

învățământul de stat. Durerea cea mare a autorităților bisericești ortodoxe era aceea, că politica de statificare era îndreptată strict împotriva școlilor confesionale ortodoxe. Celelalte școli confesionale (românești greco-catolice și ale celorlalte naționalități) au rămas neafectate³.

În cele din urmă, pe teritoriul Patriarhiei române au existat după 1928 doar 11 școli confesionale, majoritatea secundare (licee). Ele și-au păstrat caracterul confesional fie până la ocuparea Basarabiei și Bucovinei de Nord de către trupele sovietice (1940/1944), fie până la reforma școlară efectuată de guvernul Petru Groza în august 1948 (prin care învățământul a fost separat de Biserică). Aceste școli, care se aflau sub controlul Statului din punct de vedere pedagogic și al Bisericii din punct de vedere economic și administrativ, au fost:

1. Școala normală ortodoxă română „Andrei Șaguna” din Sibiu, cu secție de băieți și de fete;
2. Școala primară „Ioan Popasu” din Șcheii Brașovului și Liceul ortodox român „Andrei Șaguna” din Brașov;
3. Școala primară din Nădlac și Școala normală din Arad;
4. Liceul real ortodox din Cernăuți;;
5. Liceul de fete ortodoxe din Cernăuți;
6. Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava;
7. Liceul Eparhial de fete din Chișinău;
8. Școala normală de fete din Chișinău;
9. Academia de muzică bisericească, înființată la inițiativa Patriarhului în anul 1928.⁴

Lucrarea de distrugere a învățământului confesional a fost deplânsă în raportul Senatului școlar al Adunării arhidiecezane de la Sibiu în anul 1929:

„Învățământul primar confesional de pe teritoriul Arhiepiscopiei noastre a fost limitat numai la școlile primare din Brașov și la școala de aplicație de pe lângă școala normală „Andrei Șaguna” din Sibiu... Edificiile fostelor școli confesionale ortodoxe române, în afară de câteva excepții, sunt trecute la Cartea funduară pe numele parohiilor noastre, ca persoa-

3 *Protocolul Sinodului arhidiecezan din 1921*, p. 553.

4 *Rapoarte generale asupra situațiunii bisericești din punct de vedere administrativ, cultural și economic în Patriarhia română, în cursul anilor 1935-1938*, București, Tipografia Cărilor bisericești, 1939, p. 348.

ne juridice recunoscute. Majoritatea absolută a lor s-a folosit, fără chirie, pentru învățământul primar al statului, restul a fost destinat spre scopuri bisericești: case culturale și parohiale. În scopul clarificării raportului dintre Biserică și Stat, cu privire la edificiile folosite pentru învățământul primar de stat, Consiliul nostru (eparhial, fostul Consistoriu) a făcut demersuri, care până în prezent n-au dus la rezultatul dorit de Biserică”⁵.

1. Liceul ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov

Această instituție de învățământ, cunoscută și azi în spațiul educațional românesc, a fost înființată în anii următori revoluției pașoptiste.

Încă la Sinodul eparhial din Transilvania din anul 1850 Șaguna a propus înființarea unei academii sau a unei universități românești. Sinodul a adresat un memoriu împăratului, rugând să fie organizate în Ardeal școli secundare, gimnaziale, academice și universitare. Totuși, Andrei Șaguna a fost conștient de faptul că nu erau profesori pregătiți pentru astfel de școli, astfel că și-a îndreptat atenția spre școli superioare românești cu opt clase și inferioare, cu patru clase.

În această conjunctură, slujitorii Bisericii din Brașov au găsit de cuviință să înființeze un gimnaziu propriu. Protopopul Ioan Popasu (1808-1889), cel care avea să fie ales episcop de Caransebeș, precum și alți intelectuali și negustori din Brașov, care aparțineau de biserica „Adormirea” din Cetate și de biserica „Sf. Nicolae” din Șcheii Brașovului au luat inițiativa înființării acestui gimnaziu. Încă din 1850 au constituit un comitet, care avea să se numească Eforie, care a început strângerea de fonduri și de închiriere a unei case potrivite pentru gimnaziu. Cele două parohii au strâns fondurile necesare, la care s-au adăugat subvențiile unor credincioși (Ioan Iuga a donat 1000 fl.). Pe acel amplasament exista o școală centrală cu patru clase de băieți și două clase pentru fete. Pentru început s-au înființat patru clase pentru băieți (clasa IV-a era considerată „pregătitoare” pentru clasa ai de gimnaziu (între cei 24 elevi figura și Titu Maiorescu).⁶

Cursurile școlii gimnaziale s-au deschis la 1 noiembrie 1850. Numărul elevilor s-a ridicat la 300. La 17/29 septembrie s-a pus fundamentul unei

5 *Procesul verbal al Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, Anexa E, pp. 79-80.

6 Andrei Bârseanu, *Istoria școlilor centrale române gr. or. din Brașov*, 1902, p.45; Mircea Păcurariu, *O viață închinată Bisericii și neamului. Sfântul ierarh Andrei Șaguna*, Sibiu, 2012, p. 287.

clădiri pe seama gimnaziului. Lucrările de construcție au durat până în anul 1853, școala avea patru clase și profesori corespunzători. Șaguna a participat la ședințele corpului profesoral și s-a interesat de mersul lucrărilor de construcție. În anul 1864, Șaguna a cerut Eforiei Gimnaziului să cumpere o casă cu grădină cu pomi și legume care să fie locuința directorului gimnazial. Casa a costat 4000 fl, iar reparațiile 355 fl., sume pe care le-a dat Șaguna din banii lui⁷. În 1866 s-a deschis un internat pentru elevii gimnaziului.

Gimnaziul s-a dezvoltat și după moartea lui Andrei Șaguna, profesorii și absolvenții Gimnaziului contribuind la progresul culturii românești. În timp, școala a beneficiat de mai multe sponsorizări. La solicitarea Eforiei, guvernele Țării Românești (apoi ale României) au acordat Gimnaziului subvenții anuale.

În anul 1915, la acest gimnaziu superior funcționau 19 profesori și învățau 312 elevi.⁸

Noi începuturi

În anii de după Marea Unire, concomitent cu procesul de statificare a școlilor confesionale primare, nu a fost reglementat în mod clar modul de susținere materială a liceului ortodox din Brașov. Statul nu a acordat decât în mică măsură subvenții, astfel că liceul „Șaguna” a fost confruntat cu o puternică criză financiară, fiind nevoit să ia un credit de peste 1 milion de lei. Însă nici în aceste condiții nu s-a putut evita ca după 1 ianuarie 1925 profesorii să nu mai poată fi salariați.

Îngrijorat de situația acestui liceu dar și de teama de a-l pierde, Consistoriul arhidiecezan de la Sibiu a întreprins demersuri la Ministerul Instrucțiunii publice pentru a asigura existența și pe mai departe a acestui locaș de învățământ cu vechi tradiții culturale și naționale. Însuși mitropolitul Nicolae Bălan a vizitat liceul și internatul acestuia la finele anului 1924, rugând personalul didactic să contribuie la păstrarea caracterului confesional al acestuia:

„Vă rog să-mi stați cu toții într-ajutor pentru a menține caracterul confesional al acestei școli. Eu am convingerea că această școală stând în contact direct cu tradiția ei și dezvoltând o activitate educativă moral-religioasă, a făcut și face mare serviciu culturii naționale”⁹.

7 Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor*, pp. 162-163.

8 Onisifor Ghibu, *Viața și organizația*, p. 47.

9 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1925*, p. 74.

De aceea, tratativele cu ministrul Instrucțiunii publice, Petre Gârboviceanu au fost conduse din partea Bisericii de către protopopul Brașovului și totodată directorul liceului, dr. Iosif Blaga.

În anul școlar 1923/24 au funcționat în liceu 15 profesori titulari și doi suplinitori. Pentru catedrele de Matematică și Fizică Ministerul a numit un nou profesor titular de la liceul de stat din Pitești. În ansamblu, corpul profesoral al acestui liceu a fost deosebit de bine pregătit, asigurând un nivel corespunzător sub toate aspectele cerute de un învățământ modern.

Până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, au predat, în medie, 12 profesori titulari, alături de care au funcționat și profesori suplinitori.

Numărul elevilor regulați a fost în anul școlar 1923/24 de 407 și de elevi particulari de 55. A fost anul în care a absolvit ultima serie de fete, 5 eleve particulare în clasa VIII-a.

Fiind liceu confesional, desigur că educației religioase i s-a acordat o atenție deosebită, aceștia participând sub conducerea profesorilor la viața bisericească dar și culturală a tineretului român.

Examenul de absolvire înlocuit de Bacalaureat

Examenul de absolvire sau de maturitate s-a desfășurat după modelul școlilor secundare de stat. Spre deosebire de anii de dinainte de primul război mondial, Ministerul nu a admis ca în fruntea comisiei de examen să fie delegatul Consistoriului (anume asesorul Matei Voileanu), l-a numit pe Iosif Blaga în calitate de comisar ministerial. Motivul invocat de Minister a fost *Decizia ministerială* conform căreia examenul de absolvire, în baza căruia se elibera diploma, reprezenta un drept al Statului, prin urmare trebuia să se desfășoare sub conducerea unui reprezentant al Ministerului Instrucțiunii publice. În aceste condiții din cei 29 de candidați la examenul de maturitate 25 au reușit și patru au fost declarați repetenți.

Tot pentru prima dată s-a acordat acestui liceu din partea Ministerului Instrucțiunii 15 burse/6000 de lei anual, numărul acestora urmând să crească din viitorul an școlar, ceea ce s-a și întâmplat: din totalul de 103 elevi din internat, 17 au fost bursieri¹⁰.

În anul școlar 1924/25 a fost introdus examenul de bacalaureat. La examen s-au prezentat 19 elevi din care au reușit să obțină diploma de bacalaureat doar 10 absolvenți. Au fost două cauze principale pentru acest

10 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1925, pp. 96-98.*

eșec: a) majoritatea profesorilor din comisia de examinare au fost de la alte licee, deci necunoscuți pentru elevi, apoi b) a fost inclusă în programa de examinare discipline noi, despre care elevii nu fuseseră încunoștințați decât cu puțin timp în urmă.

Ca un neajuns a fost privit din partea Consistoriului arhidiecezan reducerea numărului orelor de curs de la 28-32 la 24 pe săptămână. Tot cu nemulțumire a fost privită și situația promovabilității în anul școlar 1925/26. Dat fiind faptul că s-a trecut la sistemul din Vechiul Regat de calculare a mediilor anuale, anume din media aritmetică a mediilor trimestrelor, din cei 481 absolvenți care s-au prezentat la examene, doar 224 au fost promovați, 138 fiind corigenți, 97 repetenți și 22 neclasificați.

Pe de altă parte, în acel an s-a petrecut un fapt benefic pentru liceu, anume serbarea la sfârșit de an școlar a jubileului de 75 de ani de existență. Cu această ocazie au fost prezenți, alături de mitropolitul Nicolae Bălan și patru miniștri, precum și reprezentanți ai multor instituții culturale și științifice din București, Cluj, Iași.

Cu această ocazie ministrul Instrucțiunii publice, Constantin A. Anghelescu și-a luat angajamentul, în numele Ministerului instrucțiunii publice de a susține material școala, deci și de a achita datoria de 1 milion de lei ai acestei școli. Cu aceeași ocazie mai multe societăți și persoane fizice au acordat donații și subvenții pentru liceul brașovean, din care amintim doar pe preotul Iancu Maximilian din Brașov-Stupini, cel care și-a testat întreaga avere, de 1 milion de lei pentru înființarea unui Fundații de susținere a orfanilor în acest liceu. Și Primăria orașului, pe lângă ajutorul acordat de 50.000 de lei, a promis să împrejmuiască terenul din fața școlii din Brașov¹¹.

Caracterul multiconfesional al liceului

Faptul că acest liceu se bucura de prestigiu este demonstrat și de faptul că printre elevii săi se numărau și copii de alte confesiuni creștine, ba chiar și de alte religii. De pildă, în anul școlar 1925/26, din totalul de 484 de elevi, ortodocși au fost 444, greco-catolici 16, reformați 6, romano-catolici 5 și chiar mozaici 13¹² (în anul 1828/29 a fost 49 elevi mozaici¹³). Aceași

11 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1926, pp. 74-77.

12 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1927, p.107.

13 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1930, p. 92.

situație s-a repetat și în anii următori: de pildă, în anul școlar 1935/36 au fost înscriși în liceu 520 de elevi, dintre care 420 de români (ortodocși și greco-catolici), 37 unguri, 15 germani, 40 evrei și 8 de alte naționalități. După religie, 410 au fost ortodocși, 10 greco-catolici, 23 romano-catolici, 15 evanghelici, 12 reformați, 10 unitarieni și 40 de mozaici, ba chiar și un mahomedan.

În anii de dinainte de al doilea război mondial au fost luate dispoziții de interzicere a admiterii candidaților necreștini în liceu (începând cu anul școlar 1935/36¹⁴). În aceste condiții în anul școlar 1939/40 toți elevii liceului erau creștini¹⁵.

Condițiile de învățământ

Condițiile de viață ale elevilor au fost îmbunătățite întrucât în internat a fost deschisă la subsolul clădirii o cantină școlară, în care au primit hrană 50 de elevi, parte contra sumei de 450 lei, parte contra sumei lunare de 900 lei (bursieri și semibursieri)¹⁶. La crearea fondului pentru hrana de la cantină a elevilor a fost folosită suma de 25.000 de lei donată de familia avocatului Ioan Goroiu.

Totodată, în urma creării de condiții materiale și de studiu pentru elevi, prin înțelegerea dintre autoritatea confesională școlară și Ministerul Instrucțiunii s-a reușit ca, în doi ani consecutivi (1925/6 și 1926/7) absolvenții claselor a VIII-a să poată efectua, împreună cu profesorii diriginți, excursii la Constantinopol¹⁷, și în mai multe orașe din Italia, împreună cu directorul școlii¹⁸.

În vara anului 1928, directorul liceului, dr. Iosif Blaga, s-a retras la conducerea protopopiatului Brașov. Drept urmare, Consistoriul arhiepiscopal a numit la 16 iulie 1928, prin Adresa nr. 7700, drept director al liceului ortodox pe profesorul titular definitiv Ioan Moșoiu, absolvent al Academiei teologice de la Sibiu, precum și a facultății de Litere din București. Noul director a depus jurământ în fața Eforiei și a Delegației

14 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1936, p. 97.

15 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1942, p. 130

16 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1927, pp. 107-108.

17 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928, pp. 115-116.

18 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, p. 81.

școlare din Brașov la 1 septembrie 1928, după care și-a luat în primire postul¹⁹.

Procesul de învățământ a crescut sub aspect calitativ an de an, materialul didactic fiind completat mereu. Fondul de carte asigurat pentru toate disciplinele (istorie, geografie, chimie, fizică și științe naturale) ajuns în anul școlar 1927/28 la 15.000 de volume, folosite atât de profesori cât și de elevi. Pe lângă acestea, drept recunoaștere a valorii acestei școli, Vasile Kogălniceanu, fiul marelui bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, a dăruit marea bibliotecă a tatălui său, cuprinzând 20.000 de volume de carte, liceului „Andrei Șaguna” din Brașov. Iar avocatul din Brăila Constantin Alexiu, fost elev al acestui liceu a lăsat prin testament școlii o colecție de tablouri din care 28 tablouri ale pictorului Nicolae Grigorescu. Și tot în anul 1928 a fost aproape de finalizare construcția unei clădiri cu 12 locuințe moderne pentru profesorii acestui liceu²⁰.

Reglementarea juridică a învățământului confesional

Anul 1929 a fost deosebit de important pentru învățământul secundar confesional deoarece în *Monitorul Oficial* nr. 189/27 august 1929 a fost promulgată *Legea 2279 asupra raporturilor dintre școlile secundare confesionale din Brașov, Blaj, Brad și Beiuș și Ministerul Instrucțiunii Publice*.

Conform acestei legi:

1. Școlile menționate de lege urmau să se bucure de drepturile conferite de legi școlilor similare ale Statului;
2. Autoritatea confesională avea să-și întocmească regulament propriu de ordine și funcționare, ca și programe, dar cu aprobarea Ministerului;
3. Autoritatea confesională avea dreptul de instituire și de disciplinare a profesorilor;
4. Definitivarea profesorilor intra în atribuțiile Ministerului, însă numai după avizul favorabil al autorităților confesionale;
5. Profesorii acestor școli beneficiau la pensie de legea generală a pensiilor;
6. Retribuțiile profesorilor de la aceste școli aveau să fie identice cu cele ale corpului didactic de la școlile similare ale Statului, fiind integral plătiți de la bugetul Statului²¹.

19 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, p. 58.

20 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, p. 82.

21 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1930, p. 91.

Fiind reglementat acum și cadrul legislativ, învățământul și-a urmat cursul ascendent, atât sub aspect educațional, cât și sub aspect moral-religios și cultural. Rata de promovabilitate a crescut. Dacă la începutul perioadei interbelice procentul de promovabilitate și al celor care obțineau diploma de bacalaureat se situa undeva pe la 60%, la sfârșitul anului școlar 1938/39 din cei 48 de absolvenți care s-au prezentat la examenul de bacalaureat 37 au și reușit²².

Acest liceu a ocupat un loc deosebit în învățământul secundar confesional ortodox român, atât pentru Transilvania, cât și pentru România întreagă. Aici au absolvit o întreagă pleiadă de intelectuali români de ambele laturi ale Carpaților, atât înainte cât și după realizarea României Mari. Aici au activat profesori renumiți pentru erudiția lor cât și pentru sentimentul religios și național. Aceștia, pe lângă programa școlară, au desfășurat și activități extrașcolare, precum prezentarea de conferințe publice, colaborarea la reviste și ziare dar și instruirea elevilor în aceste vechi tradiții.

În ceea ce-i privește pe elevi, aceștia au participat activ la viața bisericească iar elevii claselor superioare au activat în cadrul Societății „Sf. Gheorghe”, unde, sub conducerea profesorului de religie au organizat șezători religioase, ședințe festive, coruri, lecturi și alte serbări național-religioase.

2. Liceul ortodox „Avram Iancu” din Brad

Inițiativa înființării acestui gimnaziu datează tot din timpul păstoririi lui Andrei Șaguna și a aparținut unor preoți ortodocși din protopopul Zarand, în frunte cu protopopul Iosif Bașa de la Brad. Într-un sinod protopopesc din 1/15 iulie 1862, 52 de preoți au decis să cumpere o clădire în Brad, pe care să o folosească pentru înființarea unui gimnaziu inferior de patru clase. Posibilitățile materiale ale Bradului erau mult mai reduse decât ale Brașovului, astfel că au înființat un gimnaziu confesional de patru clase. În anul 1862 au cumpărat imobilul pentru gimnaziu. În anul următor, 32 de sate din pretura Zarand (Brad) au decis să cedeze pentru viitorul gimnaziu „împrumuturi (obligațiuni) de stat” din anul 1854, în suma de 58.200 fl.²³

Pentru înființarea legală a gimnaziului, Șaguna a întocmit un proiect

22 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1940, p. 125.

23 Ioan Radu, *Monografia Gimnaziului român gr. or. din Brad*, 1920, p. 9-17, Mircea Păcurariu, *O viață*, p. 291.

de statut, pe care l-a aprobat apoi ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice din guvernul maghiar, Eötvös József.

Cursurile s-au deschis cu clasele I și II în anul 1869 (a fost prezent și Avram Iancu, care a ținut o cuvântare). Șaguna s-a interesat tot timpul de acest gimnaziu, iar în anul 1870 a făcut o donație de 2000 fl.

După terminarea celor patru clase gimnaziale, elevii continuau studiile la gimnaziile superioare, sau primeau hirotonia preotească.

În anul 1915 în gimnaziu funcționau șase profesori și învățau 131 elevi.²⁴

În anul școlar 1922/23 au fost introduse și patru clase superioare, astfel că liceul a devenit unul superior.

Pe de altă parte, a fost situat într-o poziție geografică mai puțin favorabilă decât cel din Brașov. Dificultățile de organizare au fost mai mari. Situația a fost mai deosebită și prin poziția ei față de autoritățile de stat. Deși considerată școală confesională, spre deosebire de Liceul din Brașov, de la început profesorii au fost plătiți din bugetul statului, motiv pentru care Statul și-a arogat și dreptul de a-i numi și disciplina pe profesori.

Liceul a avut în anul 1923/24 nouă profesori titulari și șapte suplinitori, 360 elevi regulați și 2 particulari. După absolvirea clasei a opta au depus examen de finalizare a studiilor după Regulamentul școlilor secundare de stat²⁵.

În anul școlar 1924/5 s-a introdus și aici, asemenea liceelor de stat, examenul de bacalaureat. Dar considerând probabil că acest liceu nu putea organiza examen de bacalaureat (poate și datorită nivelului calitativ mai scăzut al învățământului), absolvenții s-au prezentat pentru examenul de bacalaureat la Arad, unde din cei 19 elevi prezenți, doar doi au reușit să obțină diploma. Rezultatul nefavorabil s-a datorat și faptului că în acest liceu se introdusese limba franceză relativ recent, timp insuficient pentru elevi ca să se pregătească. Doi ani mai târziu, din cei 17 candidați prezenți la examenul de bacalaureat de la Arad abia au reușit ⁷²⁶.

Un factor negativ pentru valoarea învățământului secundar din Brad a fost și instabilitatea corpului profesoral. De exemplu, în anul școlar

24 Onisifor Ghibu, *Viața și organizația*, p. 47.

25 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1925, pp. 97-99.

26 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1927, p. 108.

1925/26 au funcționat nouă profesori titulari definitivi, un an mai târziu însă (1926/27) doar doi profesori titulari, restul fiind suplinitori, în total 15 profesori, ceea ce a fost destul de mult pentru un asemenea liceu.

În ceea ce privește internatul liceului, situația a fost diferită față de liceul din Brașov, tot datorită ingerinței guvernamentale. Conducerea internatului, inclusiv primirea elevilor, a fost pusă sub conducerea unui comitet supravegheat de Stat și cu ocolirea autorității bisericești. Întrucât, conform Statutului de funcționare al liceului, ca liceu confesional, acesta trebuia să fie condus de către Consistoriul arhidiecezan, autoritățile bisericești au întreprins demersuri pentru ca lucrurile să reîntre pe făgașul normal. Concomitent cu aceste demersuri, liceul a și fost inspectat de către arhimandritul dr. Vasile Stan, directorul Școlii normale din Sibiu și de către asesorul consistorial Matei Voileanu²⁷.

Liceul a beneficiat de o bibliotecă frumoasă pentru profesori (6081 volume în anul 1929), cât și alta pentru elevi (2540 volume în anul 1929²⁸), volumul de carte sporind continuu pe seama fondului comitetului școlar, numai în anul școlar 1926/27 fiind cheltuiți în acest scop 25.000 de lei²⁹.

Sprrijinul acordat liceului „Avram Iancu” din Brad

Deși prin Regulamentul din anul 1929, liceului „Avram Iancu” din Brad i-a fost recunoscut statutul de liceu confesional, a fost în mod substanțial sprijinit de societăți industriale și culturale. De pildă, pentru dotarea cu material didactic, firma din Arad „Cultura” a donat material didactic în valoare de peste 100.000 de lei. În același timp, uzinele Societății miniere „Mica” din Brad au suportat plata întreținerii cu energie (curent electric și combustibil solid) a liceului, internatului și locuinței directorului și a acordat burse elevilor mai săraci pentru întreținerea în internat, ba a subvenționat și excursii ale elevilor la băile Moneasa și la minele aurifere din zonă³⁰.

Din donații au fost instalate și 21 de dușuri lângă sala de gimnastică a liceului. Chiar directorul liceului până în anul 1936, dr. Ioan Radu, a donat piesele necesare instalării acelei băi, valorând 40.000 de lei, iar

27 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1926, pp. 78-79.

28 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, p. 83.

29 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928, p. 117.

30 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, pp. 83-84.

cazanul băii, în valoare de 80.000 de lei a fost achiziționat de către societatea „Mica”.

În cursul anului școlar 1935/36 a fost pensionat directorul liceului, dr. Ioan Radu. Consiliul arhidiecezan, în ședința din 7 aprilie 1936, l-a numit ca director al liceului din Brad pe preotul Candin Ciocan, profesor titular la acel liceu³¹.

La fel ca și la liceul ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov, au urmat cursurile acestui liceu și tineri de altă confesiune. De pildă, în anul școlar 1935/36 din totalul de 266 de elevi, 216 au fost ortodocși, 17 greco-catolici, 24 romano-catolici, 5 reformați, un evanghelic-luteran și 3 evrei³².

Dacă sub aspect general, pregătirea elevilor nu a excelat, astfel că și la examenul de bacalaureat de la finele anului școlar 1937/38 din cei 25 elevi prezentați doar 6 au reușit să obțină diploma³³, liceul ortodox „Avram Iancu” din Brad a fost cunoscut mai mult prin activitatea sa religioasă, atât din partea corpului didactic, cât și al elevilor. Profesorii s-au distins în special prin activitatea extrașcolară, prin conferințe publice ocazionate de sărbători naționale și religioase. Așa a fost, de exemplu, conferința noului director al liceului, ținută la 1 decembrie 1936, intitulată „Drepturile românilor asupra Ardealului”. Alți profesori au editat ziarul local, „Zarandul”, în care au publicat articole având caracter religios, social și economic din zona bazinului Crișului Alb. Profesorul de muzică Gh. Pârvu a dirijat „Asociația corală”, alcătuită din localnici. Alți profesori au ținut conferințe pe teme religioase în sala de gimnastică a liceului. Elevii, pe de altă parte, sub îndrumarea profesorului de religie, au activat în cadrul societății „Sf. Gheorghe”³⁴.

Mai greu a decurs procesul de învățământ în timpul războiului, întrucât mare parte din profesori au fost concentrați pe front, restul celor rămași fiind nevoiți să-i suplinească pe cei absenți³⁵. Pe de altă parte, în anul școlar 1941/42 a fost rechiziționat în favoarea armatei și o parte din încăperile imobilului liceului³⁶.

31 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1936, p. 99.

32 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1936, pp. 98-99.

33 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1938, p. 85.

34 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1937, pp. 91-92.

35 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1942, p. 130.

36 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1943, p. 107.

3. Școala normală ortodoxă română „Andrei Șaguna” din Sibiu

Prin *Ordinul* nr. 12903 din 2 septembrie 1919, emis de Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice din cadrul *Consiliului Dirigent*, cele două secții ale Institutului Andreian (cel teologic și cel pedagogic) au fost separate, astfel că Secția pedagogică a fost transformată în „școală normală” cu două „cursuri”, unul superior și unul inferior, fiecare cu câte patru ani de studii. Consistoriul arhidiecezan a aprobat această transformare, școala normală luând numele de „Școala normală «Andrei Șaguna»”, cu sediul în clădirea Institutului teologic-pedagogic, în timp ce Secția teologică, cu noua denumire de „Seminarul teologic ortodox arhidiecezan Andreian din Transilvania” și-a avut sălile de curs și dormitoare în clădirea de azi a internatului, din str. Centumvirilor.

În anul 1920 școala normală a fost mutată în cazarma de lângă Podul Cîbinului, cu noul nume de „Școala normală confesională «Andrei Șaguna»”, rămasă sub îndrumarea Arhiepiscopiei Sibiului până în anul 1948³⁷.

Seminarul teologic Andreian deținea încă din vremea păstoririi mitropolitului Andrei Șaguna fonduri proprii, din care la 20 decembrie 1919, odată cu despărțirea celor două secții, Școlii normale i-a revenit partea din cele opt fonduri, în valoare de 6.817, 53 lei. Două dintre fonduri au fost folosite pentru școala de aplicație, iar restul de opt au rămas în administrarea direcțiunii Școlii normale, cu un capital de 6.404,35 lei. Fondurile școlii au sporit în anii următori, astfel că în anul școlar 1926/27 au fost administrate 12 fonduri, cu un capital de 258.657,49 lei. Desigur că acest spor a fost posibil și datorită ajutorului acordat de stat, cât și numeroaselor donații. Școala fusese dotată încă din anii precedenți cu material didactic de către Casa Școalelor din București, apoi cu un atelier de tâmplărie și biblioteca școlii cu un număr însemnat de volume de carte, în anul școlar 1926/27 s-au mai adăugat donații de carte din partea Academiei Române.

Spre deosebire de secția pedagogică a Seminarului Andreian, care pregătise doar băieți (cu excepția câtorva ani de la sfârșitul sec. XIX, când au fost admise la examene fete pregătite în particular³⁸), școala normală din

37 Mircea Păcurariu, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Sibiu, 1986, pp. 118-119.

38 Din anul școlar 1893/94, timp de 25 de ani au obținut diplome de învățătoare, în urma examenelor particulare 70 de fete (*Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1931, p. 88).

Sibiu a început după Unire să admită și fete spre a fi pregătite ca viitoare învățătoare, numărul acestora fiind în fiecare an mai mare.

În următorii ani școala a funcționat cu nouă profesori titulari, trei suplinitori și doi auxiliari, cu doi învățători la școala de aplicație și doi învățători pedagogi. În anul școlar 1923/24 au fost 308 elevi, din care 225 băieți și 83 de fete, iar în internat 222 elevi. La sfârșitul anului școlar a fost organizat examenul de capacitate, condus de către asesorul consistorial dr. Andrei Gâdea, asistat de comisarul ministerial dr. Vasile Bologa, totodată și director al liceului de fete din Sibiu. Din cei 25 de candidați la examenul de capacitate, 23 au obținut diploma de învățător. Ministerul Instrucțiunii a acordat 167 de burse/2000 lei și 49 burse/1000 lei, în total suma de 383.000 lei³⁹.

Legea asupra învățământului normal

Prin Decret regal nr. 2571/24 iulie 1924 a fost promulgată *Legea asupra învățământului normal și Regulamentul pentru administrarea interioară a școlilor normale*. Conform acestor acte normative, durata învățământului din școlile normale a fost redus de la opt la șapte ani, iar examenul de capacitate, desfășurat în perioada 15-21 iunie 1925, a fost organizat conform acestui nou regulament. Examenul a cuprins atât probe orale, cât și scrise. Președinte al comisiei de examinare a fost dr. Victor Stanciu, profesor universitar și totodată delegat din partea Ministerului Instrucțiunii publice, membrii fiind directorul școlii, dr. Vasile Stan și alți profesori din școală. La lucrările comisiei de examinare a asistat și delegatul Consistoriului arhidiecezan, asesorul dr. Andrei Gâdea.

Deși examenul de capacitate a fost desfășurat după normele învățământului normal de stat, toți cei 65 de absolvenți (atât ai clasei a opta cât și a șaptea) au obținut diploma de învățător, ceea ce demonstrează calitatea învățământului.

Din partea Ministerului Instrucțiunii școlii i s-au acordat în acest an școlar 188 de burse a câte 2000 de lei și 28 de semi-burse a câte 1000 de lei, în total suma de 400.000 lei⁴⁰. În același an școala a beneficiat de ajutor în dotarea cu material didactic din partea Casei Școlilor din București. De

39 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1925, p. 100.

40 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1926, pp. 79-81.

asemenea, prin donații s-a îmbogățit fondul de carte al bibliotecii. Școala a fost de mai multe ori inspectată și vizitată atât din partea autorităților bisericești cât și din partea reprezentanților Ministerului Instrucțiunii.

Școala de aplicație de pe lângă această școală normală a avut 38 de elevi, repartizați în două divizii de câte două clase, loc de practică pentru elevii școlii normale⁴¹.

În anul școlar 1926/27, a fost introdusă prin Ordinul Consiliului arhiepiscopesc nr. 3228/13 aprilie 1926, *Programa analitică pentru școlile normale de șapte clase*. În același an au fost aduși la Sibiu și cei 60 de elevi din clasele II-III ai Școlii normale din Avrig, școală desființată în anul 1926.

Modificări au survenit și în organizarea școlii de aplicație, în sensul că pentru cei 58 de elevi s-au păstrat clase mixte doar în clasele I-II, în timp ce clasele III-IV s-au separat în divizia de băieți, conduși de un învățător și în divizia de fete, conduse de o învățătoare. Elevii școlii de aplicație proveneau în majoritate de la Orfelinatul ortodox din Sibiu.

La sfârșitul anului 1927, directorul școlii normale, arh. Dr. Vasile Stan a fost numit de către mitropolitul Nicolae Bălan pentru postul de vicar arhiepiscopesc, drept care prin Ordinul Consiliului arhidiecezan nr. 11210 din 25 noiembrie 1927, a fost numit, începând cu 1 decembrie 1927 director al acestei școli profesorul titular Eugen Todoran⁴².

Valoarea acestei școli a fost recunoscută și de Ministerul Instrucțiunii publice, care a permis prin Ordinul nr. 27331/10 noiembrie 1926 ca Școala normală să folosească stema țării pe imprimate și ștampilă (cea ce conferea școli personalitate juridică). Apoi, începând cu 1 ianuarie 1927, Ministerul Instrucțiunii a înlesnit susținerea elevilor în internat prin acordarea unui quantum al bursei identic cu cel acordat bursierilor de la școlile normale de stat⁴³.

Începând cu 1 ianuarie 1928, Ministerul Instrucțiunii a cuprins școala cu totul în bugetul statului (nu doar în privința salarizării profesorilor, ci și a cheltuielilor materiale, inclusiv bursele elevilor). Ca urmare, pentru administrarea școlii și decontarea sumelor acordate de la stat, prin Ordinul Consiliului arhidiecezan nr. 2071/1928 s-a constituit un *comitet*

41 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1926, p. 83.

42 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928, pp. 118-126.

43 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928, p. 124.

școlar, format din consilierii arhiepiscopiești, delegații corpului didactic și reprezentanții părinților elevilor, comitet care să activeze sub conducerea unui delegat al mitropolitului Nicolae Bălan. Deoarece școala nu deținea un corp de clădire propriu, ci funcționa în cazarma „Avram Iancu”, Ministerul Instrucțiunii a promis construirea pentru această școală a unui nou corp de clădire, zidit pe terenul acordat la împroprietărire⁴⁴.

Reorganizarea Școlii normale în anul 1929

Începând cu 1 octombrie 1929, Școala normală ortodoxă „Andrei Șaguna” a fost organizată în două secții diferite, una pentru băieți și alta pentru fete, fiecare separată cu direcțiunea și corpul didactic propriu⁴⁵. Astfel, ea a încetat să fie o școală mixtă. Conform Deciziei Consiliului arhidiecezan plen. nr. 8038/9 septembrie 1929, secția de fete avea să fie condusă de o directoare de studii, care să se ocupe și de internatul fetelor, internat instalat în localul fostei școli centrale (str. Mitropoliei), luată cu chirie de la fondul catedralei. La rândul ei școala de aplicație de fete a fost completată cu încă o divizie, care să cuprindă clasele I-II, separată de băieți. Separarea școlii mixte a fost confirmată de Ministerul Instrucțiunii prin Ordinul ministrului Instrucțiunii Publice, Neculai Costăchescu, nr. 115.761/1929.

Prin Decizia nr. 9210/1929 a Consiliului arhidiecezan s-a decis ca în *comitetul școlar* să fie cooptată și directoarea secției de fete a școlii, Maria Petrovan, numită la 1 octombrie 1929. Secția de băieți a continuat să fie condusă de directorul păr. Eugen Todoran.

În anul școlar 1929/30 corpul didactic al secției de băieți a cuprins opt profesori titulari, șase profesori suplinitori, trei auxiliari și doi învățători la școala de aplicație. Secția de fete a cuprins 5 profesoare titulare, 6 suplinitoare și 2 învățătoare la școala de aplicație. Școala de aplicație a băieților a avut 54 elevi, repartizați pe cele două divizii (cl. I-II și III-IV), iar școala de aplicație de fete 43 eleve, împărțite la fel în cele două divizii.

Comitetul școlii s-a ocupat de dotarea cu mobilier, material didactic, veselă, etc. a secției de fete, precum și cu exploatarea terenului de cultură al școlii, ferma fiind pusă sub supravegherea agronomului (I. Statov)⁴⁶.

44 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, pp. 85-86.

45 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1930, pp. 94-95.

46 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1931,

În anii următori numărul profesorilor celor două secții a crescut însă s-a revenit la caracterul mixt al școlii de aplicație. De pildă, în anul școlar 1934/35 școala de aplicație cuprindea șapte clase cu cinci cadre didactice și cu un număr de 123 elevi și eleve⁴⁷.

În anul școlar 1935/36 s-a revenit la învățământul de opt clase la fiecare secție. Prin urmare a crescut și numărul cadrelor didactice, anume: la secția de băieți 11 profesori titulari, 4 suplinitori și doi învățători la școala de aplicație, un secretar, un ajutor de secretar și doi pedagogi) și la secția de fete 7 profesoare titulare, 3 suplinitoare, 3 profesori ajutători, o doctoriță, 3 învățătoare la școala de aplicație, o secretară și două pedagogice, bineînțeles pe lângă directorii celor două secții. Secția de fete a funcționat cu clasele IV-VIII.

Pe lângă educația școlară, la băieți s-a adăugat organizarea străjerească. Examenul de capacitate a fost organizat la Brașov, unde de la secția de băieți au participat 18 candidați, fiind admiși 13, iar de la fete au participat 28 de candidate din care au fost declarate reușite 20 de noi învățătoare. Școala de aplicație a funcționat cu șase clase (I-VI), educatori fiind doi învățători și trei învățătoare⁴⁸.

Noul local al școlii normale a fost inaugurat în toamna anului 1938, motiv pentru care anul școlar a început cu întârziere (1 noiembrie 1938). Noul local, o mândrie pentru Biserică, a fost vizitat de episcopul Clujului, Nicolae Colan, totodată și ministru al Cultelor în guvernul Cristea, de mitropolitul Nicolae Bălan, precum și de ministrul Silviu Dragomir⁴⁹.

Deși parte din profesori au fost concentrați și mobilizați pe front, în timpul celui de-al doilea război mondial învățământul a decurs în mod corespunzător, profesorii lipsă fiind înlocuiți de cei rămași. Chiar și apariția revistei școlii „Gândul nostru”, începută în anul școlar 1939/40 și-a continuat apariția. Chiar și ferma model, muzeul și biblioteca au funcționat în mod corespunzător⁵⁰.

pp. 86-92.

47 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1936, p. 95.

48 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1937, pp. 93-95.

49 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1940, pp. 122-123.

50 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1942, pp. 126-129.

Cu tot sporul înregistrat atât de educația școlară și cea moral-religioasă și patriotică, datorită numărului mare de eleve s-a resimțit tot mai mult nevoia unui nou local de școală pentru secția de fete (în anul școlar 1941/42 cele patru clase V-VIII fiind frecventate de 164 de eleve)⁵¹.

4. Seminarul teologic din Sibiu

Datorită lipsei de preoți din teritoriul Arhidiecezei, cât din celelalte eparhii din Mitropolie, Consistoriul arhidiecezan a înaintat la 18 mai 1927 Adresa nr. 4705 către Adunarea eparhială, prin care solicita înființarea unui *Seminar Teologic* în centrul mitropolitan, pentru ca absolvenții acestuia să poată ocupa parohiile vacante dar și să crească contingentul studenților de la Academia teologică.

Ca urmare, în cuvântarea de deschidere a Adunării eparhiale din 22 mai 1927 mitropolitul Nicolae Bălan și-a anunțat intenția de a înființa un asemenea seminar teologic, motivul constând în lipsa acută de preoți. Seminarul a fost prevăzut a fi de șase ani de studiu: patru ani de studiu teoretic, urmați de alți doi ani de exercițiu practic, după care să poată fi hirotoniți preoți la parohiile mai mici. Urmau să fie acceptați drept candidați tineri absolvenți a 4 clase de liceu⁵².

Adunarea eparhială a aprobat propunerea, decizia sinodală 26 stabilind înființarea acestui seminar începând din luna septembrie a anului 1927, candidații urmând să fie absolvenți a patru clase secundare. În seminarul nou creat acești candidați acceptați urmau să fie pregătiți într-un curs de patru ani, după care fie să continue studiile la Academia teologică încă timp de patru ani, fie, după alți doi ani de îndrumări practice să poată fi hirotoniți în parohii mai mici⁵³.

Hotărârea Adunării s-a pus în practică, astfel că în septembrie 1927 au început cursurile la clasa I-a a Seminarului în edificiul arhidiecezei din strada Centumvirilor din Sibiu. Director a fost numit p. Gheorghe Maior, catihetul școlii normale „Andrei Șaguna” și a celorlalte școli secundare din Sibiu.

51 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1943, p. 105.

52 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1927, pp. 60; 65.

53 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1927, concludus 26, p. 20.

La cele 50 de locuri pentru clasa I-a au candidat aproape 300 de tineri din Mitropolia Ardealului, dar și din Vechiul Regat, Bucovina și Iugoslavia. Toți cei 50 de elevi admiși în anul școlar 1927/28 au fost absolvenți a patru clase liceale.

S-a întocmit un *Regulament* pentru funcționarea Seminarului și s-au început demersuri la Ministerul Cultelor pentru susținerea materială a acestei școli, lucru care nu s-a reușit în anul 1928⁵⁴.

În anul următor școlar, 1928/29, cererea a fost aproape la fel de mare, candidații provenind din mai multe mitropolii românești dar și din Iugoslavia. Au fost admiși în clasa I-a doar 35 de tineri. Alături de directorul Gheorghe Maior, au mai fost recrutați profesori din Academia teologică, din Școala normală ortodoxă, precum și din alte școli secundare din Sibiu. Prin urmare în anul școlar 1928/29 au funcționat două clase, clasa I-a cu 35 de elevi și clasa II-a cu 44 elevi (din cei 50 inițiali)⁵⁵.

În anul școlar 1929/30 nu a mai fost admiși elevi pentru anul I. Pe de o parte, s-a considerat că nu mai era necesar, iar pe de altă parte, nu au mai fost acordate subvenții de la Bugetul de stat. Seminarul a funcționat deci doar cu clasa II-a și a III-a, cu intenția de a se dizolva⁵⁶.

Au continuat studiile până la dizolvarea Seminarului, absolvenții obținând diplome de absolvire, pe baza cărora puteau să-și continue pregătirea în Academia teologică. Pregătirea primită în cei patru ani ai acestui Seminar corespundea pregătirii în cursul superior al liceului, dar cu orientare mai puternică spre pedagogie, cu aprofundare a studiilor teologice și limba greacă⁵⁷.

Concluzii

Încă din primii ani după Marea Unire, statutul juridic al învățământului confesional ortodox din Transilvania a fost oarecum incert, datorită sta-tificării învățământului confesional primar, împotriva voinței Mitropoliei

54 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928, pp. 74-75.

55 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, p. 69.

56 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1930, pp. 82-83.

57 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1931, pp. 71-72.

de la Sibiu. În cele din urmă a fost emisă o Lege privind relația doar dintre liceele confesionale românești (ortodoxe și greco-catolice) și Ministerul Instrucțiunii publice, în timp ce Școala normală (fosta secțiune pedagogică a Institutului teologic din Sibiu) a fost asimilat celorlalte școli normale din țară, chiar dacă și-a păstrat elementul confesional.

În ceea ce privește elevii acestor școli, poate fi remarcat faptul că ei provenit și din alte medii decât cel ortodox, iar spre sfârșitul perioadei interbelice politica antisemită a avut urmări și asupra originii confesionale și etnice a candidaților recrutați. Pe de altă parte, poate fi remarcată exigența în privința promovabilității elevilor.

Unitatea școlară	1923/458	1926/759	1929/3060	1942/4361
Liceul „Andrei Șaguna” Brașov				
Număr elevi	407	481	403	526
Număr elevi promovați	229	259	245	394
Număr elevi în Internat	103		96	90
Liceul „Avram Iancu” Brad				
Număr elevi	362	344	134	324
Număr elevi promovați	193	190	92	226
Număr elevi în Internat		48	50	85
Școala normală „Andrei Șaguna” Sibiu				
Număr băieți	225	272	185	262
Număr fete	83	59	104	143
Număr elevi promovați	279	267	252	
Număr băieți în Internat	222	193		
Număr fete în Internat		38		
Număr elevi în școala de aplicație		58		

58 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1925, pp. 99-100.

59 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928, pp. 118-126.

60 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1930, pp. 84-92.

61 *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1944, pp. 79-81.

Bibliografie:

- BĂRSEANU, Andrei, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, 1902.
- GHIBU, Onisifor, *Viața și organizația bisericească și școlară în Transilvania și Ungaria*, București, 1915.
- PĂCURARIU, Mircea, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu, 1786-1986*, Sibiu, 1986.
- PĂCURARIU, Mircea, *O viață închinată Bisericii și neamului. Sfântul ierarh Andrei Șaguna*, Sibiu, 2012.
- RADU, Ioan, *Monografia Gimnaziului român gr. or. din Brad*, 1920.

Documente interne bisericești (Protocoale, Procese verbale și Rapoarte):

- *Protocol despre ședințele Sinodului eparhial din dieceza ortodoxă română a Aradului, ținute în sesiunea ordinară din anii 1918-1920*, Arad, 1920.
- *Protocolul Sinodului arhidiecezan din 1921*.
- *Procesul verbal al Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929, Anexa E.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1925.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1926.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1927.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1928.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1929.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1930.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1931.
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu*, 1936.

- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1937.*
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1938.*
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1940.*
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1942.*
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1943.*
- *Protocolul Adunării eparhiale a Arhidiecezei române de Alba-Iulia și Sibiu, 1944.*
- *Rapoarte generale asupra situațiunii bisericești din punct de vedere administrativ, cultural și economic în Patriarhia română, în cursul anilor 1935-1938, București, Tipografia Cărților bisericești, 1939.*